

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפדנלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת כי תשא תשפ"ב שנה שלישית גליון 127

בענין תשלום שכר שכיר בזמנו במקום שאין לו כסף לשלם ואם אפשר לשלם על ידי זקיפה במלוה

ולדבריו כל שזקפן במלוה הרי זה כמו שפרע חוב השכיר בחוב, וכמו שיכול לפורעו בשוה כסף כן יכול לפרעו בחוב שנתחייב לו תמורתו, וכיון שנעשה חוב חדש לא רמא עליה לפורעו ביומו, שאין זה חוב שכירותו שעבד אצלו שהרי כבר פרעו בחוב שנתחייב לו ושפר קיים מצוות ביומו תתן שכרו.

וכן מבואר בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן תתקפ"ט ו"ל עוד נשאל באחד שנתן מעות בנדוניא לבתו ויחד לו חובות, ואמר לחתנו שכל פרעון שיצא מהם שיקבלם בפרעון נדוניאתו, ובחוב אחד שהיה בו זקפן במלוה.

והשיב דזקפן במלוה בפרעון דמי, וברשותיה קיימי החובות, ואפילו נפסדו, כי כבר נפרע החוב הראשון, אלא שעכשיו כותב שטר אחר וכמלוה אחרת דמי. והביא ראיה מדאמרין באיהו נשך (דף ע"א) ישראל שלוח מעות מן הגוי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגיר, אם משנתגיר זקפן במלוה אינו גובה הרבית, אם עד שלא נתגיר זקפן במלוה גובה הקרן והרבית, ותנן בפרק אחרון של שביעית (משנה א') הקפת החנות אינה משמטת עשאה מלוה משמטת, שכיר אינו משמט עשאה מלוה משמט, אלא זקיפת מלוה בפרעון כל מה שנתוסף אחר כך כשלו, עכ"ל.

ונראה שאין קרקעותיו משתעבדין אלא משעת החוב החדש שהרי החוב הראשון נפרע ומעתה אינו אלא חוב חדש שמשום האי חוב משתעבדין נכסיו ולכן אינו גובה אלא משעת הזקיפה.

ואפשר שגם בעל חזון יחזקאל גם כן מודה דיכול להחליף חוב שכירותו בחוב אחר ועל ידי זה לפרעו לו חוב שכירותו, אבל ס"ל בדוקיפה במלוה לא נעשה חוב חדש אלא נשאר חוב הקודם אלא במחילת זכויותיו וצ"ע.

יבואר דוקיפה במלוה הרי כמלוה את חובו ללוה

ושמעתיה מידידי הגאון ר' משה מייט שליט"א שזקיפה במלוה אינו כמתחייב חוב חדש כתמורת חוב של הקפת החנות או של השכירות שא"כ איך ובמה פרע לו חוב השכירות, שהרי כשנתחייב חוב חדש נתחייב כתמורת מחילת חוב הקודם ואינו פרעון השכירות אלא חלופי החוב של שכירות נעשה חוב חדש ובמה נפרע חובו.

אלא נראה שזקיפה במלוה הוא כמלוה לו את חובו, שהרי כמו שיכול להלוות חובו לאחרים הכי נמי יכול להלוות חובו ללוה שלו, דהיינו כיון שהלוה חייב לו והגיע זמן פרעונו הרי הוא מלוה ללוה את חובו ושחייב לו ולהכי הרי הוא כמו שנפרע חובו שהרי השתמש בו בחובו בשביל להלוות ללוה שנית ולהכי חשיב כנפרע חובו וחזר והלווה וא"כ שפיר חשיב שנתקיים ביומו תתן שכרו שהרי בזה שזקפו במלוה הרי הוא כפרע וחזר ולוה ואם פרע חובו הרי קיים ביומו תתן שכרו.

בענין כלי הנקח מן העכו"ם וטבול במזיד עם עדיף להקנותו לגוי ולשאול ממנו משום שהכלי נאסר משום מעשה שבת

מלטבלו עד זמן יום טוב ושבת שהוא פנוי לו ממלאכה ויבוא לידי תקלה שישכח וישתמש בו תרומה קודם הטבילה. ד' רבא אמר משום דנראה כמתקן כלי.

והר"ף בבבא שם הביא רק ב' טעמים, את טעם רב יוסף דגורין שמא יסחוט, ואת טעם רב ביבי דגורין שמא ישהה, וכתב הרא"ש שם בס"י י"ב דלפי אלו השני טעמים מותר להטביל כלי חדש, וביאור דבריו הוא, דשמו יסחוט ליכא למיגור בכלים חדשים, דהא לא משכחת כלי חדש דצריך טבילה שיהיה שייך בו סחיטה, ויהיה שייך למיגור אטו כלים דבני סחיטה, וגם לשמא ישהה ליכא למיחש, דדוקא בכלי טמא אם

ואפשר לבאר בזה דמאחר ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא דהיום לעשותם ולא היום לקבל שכרם, נמצא אם כן דאי אפשר לו למשלם שכר טוב ליראין לקיים חך דביומו תתן שכרו שעל כן אין תשלום מצות ביום עשייתו בעולם הזה כי אם דוקא למחרתו לעולם הבא וההיכי תמצוי היחידה אצל הקב"ה של מתן שכר ביומו היא אך היכי תמצוי של כדוגמת ושל מעין דנשמה יתירה של שבת דאידיה כפום עובדיה הרי רק כדוגמת דעלמא דאתי ומעין שכר הצפון לו לארם לעוה"ב.

הנה כל השוכר פועל לעבוד אצלו הזהירה התורה לשלם לו שכרו באותו היום, ויש על זה מצוות עשה ומצוות ל"ת, מצוות עשה של "ביומו תתן שכרו", ומצוות ל"ת של "ולא תלין עליו השמש". אך אם השכיר מוחל על התשלום ביומו, בזה אין הבעה"ב עובר על לא תעשה דלא תלין עליו השמש, וכן לא חשיב שביטל את המ"ע של ביומו תתן שכרו, אבל מפסיד הוא בזה את קיום המצוה של ביומו תתן שכרו, דנתי שאין עובר על זה, אבל את המצוה לא קיים.

אך לכא' מאחר שהגיע לידיו מצוה זו ראוי לו לחזר ולקיים מצוה חביבה זו ולא להיפטר ממנה, ובאופן שאין לו כסף בידו לשלם לפועל בזמנו, יכול לבקש מהפועל עצמו ללוות ממנו כסף, וכך יוכל לשלם לו שכרו בזמן ולקיים המצוות עשה של ביומו תתן שכרו, ומה שנתחייב לו עבור ההלוואה שלוח ממנו יחזיר לו בזמן שיקבעו ביניהם.

ולכא' נראה שאפשר לקיים ביומו תתן שכרו גם בלא הלוואה, דהנה הרי יכול לשלם לשכיר גם שוה כסף כדי לקיים מצוות ביומו תתן שכרו, והגם שזכותו של השכיר שישלמו לו בדמים דווקא ויכול לחייב את בעל הבית אפילו למכור כליו כדי לשלם לשכיר כמבואר בתוס' בכמה דוכתי (ב"ק דף ט'), אבל כל היכא שהשכיר מתרצה לקבל שוה כסף שפיר הוא מקיים בזה מצוות ביומו תתן שכרו, שהרי קבל שכרו מבכה"ב.

והנה קי"ל שכל הקפת החנות או שכר שכיר שזקפו במלוה נעשה חוב עליו, ואע"פ ששכר שכיר אינו משמט, מכל מקום כשזקף עליו במלוה נעשה עליו חוב בעלמא, והרי זה משמט, ובאמת דין זה צריך ביאור אמאי כשזקף במלוה נעשה עליו חוב הרי הקפת החנות לא השמיטה תורה, א"כ מה לי שזקפן עליו במלוה, וכי מעתה אינו חשוב כחוב של שכר שכיר, והרי הוא נתחייב לו שכרו משלם, ואמאי כשזקפן עליו במלוה אינו חשוב עוד שכר שכיר.

יבואר דוקיפה במלוה הוא כפריעת חוב ראשון ונעשה חוב חדש

ובאבי עזרי פ"ז מהלכות גזילה ואבידה הי"ב הביא מש"כ בחזון יחזקאל לבאר בזה דוקיפה במלוה הוא מחילה על זכות המלוה לתבוע כמעשה ב"ד אבל הוא נשאר חוב של מעשה ב"ד, וכמו חוב חומש שזקפן במלוה עדיין נשאר חוב חומש אבל בלא זכויותיו של הנגזל, ובאבי עזרי שם השיג על דבריו וכתב וז"ל ולדעת פשוט ומוכח דבדאי זקיפה במלוה עושה חוב חדש והרי זה כמו שפרע וחזר והלוה, ומוכח זה ממה דאמרין דאם זקפן במלוה כתובה וכל מעשה ב"ד וקנסות משמטין ולענין שמיטה הדין הוא שרק מלוה נשמט ולא שארי חייבין כמפורש בגיטין דף י"ח בתוס' ובכתובות דף נ"ה בתוס' אלא עיקר הדין הוא דרק מלוה נשמט ולא חוב אחר ומה יועיל שמוחל לו זכות זה אם עדיין נשאר חוב הקודם וע"כ שנעשה מלוה ממש כמו שפרעו וחזר ולוה, יעו"ש שהאריך בזה.

בשו"ע או"ח סי' שכ"ג הביא ב' דעות האם מותר לטבול כלי הנקח מעכו"ם בשבת, ו' דירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לאינו יהודי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואין צריך טבילה.

והנה שורש פלוגתתם הוא, דבמסכת ביצה דף י"ח אמרין דלכו"ע אסור להטביל כלי טמא אפילו ביום טוב, ומבואר בגמ' ד' טעמים לזה, א' רבה אמר גזירה שמא יעבידנו ד"א ברה"ר וגזירה יום טוב אטו שבת. ב' רב יוסף אמר גזירה שמא יסחוט וגורין כלים דלאו בני סחיטה אטו כלים דבני סחיטה. ג' רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה הכלי

א' ובספר אהבת חסד פרק י' במקור חסד אות ל"ז בסוף הספר כתב וז"ל ומוכח בספר נגיד ומצוה שחזיר רבי יעקב חיים צמח מגורי האר"י וז"ל כל מי שמקיים מצוה זו ופורע לשכיר בזמנו מלבד השכר שיהיה לו בעולם הבא יש לו יתרון גדול אף בעולם הזה שתשכון בנפש נפש קדושה הנקראת נשמה יתירה וזכר לדבר ביומו תתן שכרו נוטריקון שבת כשם שבשבת שוכנת נשמה יתירה בגופו של אדם גם כן במקיים ופורע פועל שכיר במועדו, עכ"ל.

ישנה וישתמש בו תרומה ויאכלנו עבד איסורא שאכל תרומה טמאה משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר, ואף על גב דעבד איסורא במה שמשמש בו בלי טבילה כ' הביאור הלכה בס' ש"ג (ד"ה מותר להטביל) דמשום זה לא גזרין שמא ישהה כיון דע"כ אינו אוכל איסור וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת, ולכן לדעת הר"ף מותר להטביל כלי חדש.

אבל הרא"ש שם כ' דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי רב יוסף וכו', וכן הלכה כרבה דבתראה הוא, ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ביום טוב עכ"ד. והיינו דטעמא דרבה דגזרין שמא יעבירו ארבע אמות ברה"ר שייך אף בכלים חדשים דגם בהו איכא דמיגור שמא יעבירו ארבע אמות ברה"ר, וכן טעמא דרבה דאסור לטבול כלי טמא משום מתקן שייך גם בכלים חדשים, דלא היה ראוי להשתמש בו קודם טבילה כלל, ועכשיו שמתבילו הרי הוא מכשירו ומתקנו.

והשו"ע שם בסע' ט' הביא את ב' הדעות וכו' מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה.

יבואר הא דמותר ליתנו במתנה לעכו"ם אע"פ שאסור ליתן מתנה בשבת

והנה הא דמותר ליתן את הכלי לאינו יהודי במתנה אע"פ דמשום איסורא דמקח וממכר בשבת אסור גם ליתן מתנה בשבת כמ"ש הר"ב בס' תקנ"ז בשם המרדכי, כ' המג"א בס' י"ט ס"ק ט"ו דמתנה לצורך שבת מותר, והכא הוי לצורך שבת כדי שיוכל להשתמש בכלי בשבת, וכ"כ המ"ב בס"ק ל"ד.

ולכא'ו הדבר תמוה, דהרי מעיקר הדין ס"ל להשו"ע דמותר לו לטבול את הכלי בשבת כמ"ש המ"ב שם ס"ק ל"ג, וא"כ איך הותר לו לצורך כך ליתן את הכלי במתנה לעכו"ם, הא לדעת השו"ע דס"ל לעיקר כהר"ף אין בזה צורך כלל, דהא לדעתו מותר לטבול את הכלי בשבת, ויכול להשתמש בכלי גם בלי ליתנו לעכו"ם, וא"כ אין לו צורך בהך קנין כלל, ורק לדעת הרא"ש דס"ל שאסור לטבול את הכלי בשבת יש צורך בהך קנין, וא"כ איך מותר מספק לעשות קנין בשבת. וביותר דהשו"ע כ' דירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה וכו', ואינו מובן איך אפשר לקרותו ירא שמים, הא לדעת הר"ף אסור לעשות הך קנין בשבת.

יבואר אם מותר לעשות קנין על תנאי בשבת

והיה מקום לומר שצריך ליתנו לעכו"ם על תנאי, דהוא נותן לו במתנה רק אם הלכה כהרא"ש שאסור לטבול בשבת, אבל אם הלכה כהר"ף שמותר לטבול בשבת אינו נותן לו כלל, ואח"כ יטבילנו, ואז יהיה מותר לכו"ע להשתמש בכלי, לדעת הר"ף משום שטבול את הכלי, ולדעת הרא"ש משום שהכלי של העכו"ם, [ולאחר השבת כשיחזיר לו העכו"ם את הכלי יצטרך שוב לטבולו לדעת הרא"ש]. אך לכא'ו מסתמית הדברים לא משמע שצריך לעשות הך תנאי, וצ"ע.

והיה נראה לבאר בזה, עפ"י משנ"ת בגליון הקודם בפרשת תצוה דיסוד האיסור במקח וממכר אינו חלות הקנין אלא מעשה הקנין אסור בשבת, דהאיסור במקח וממכר הוא משום גזירה שמא יכתוב, ולהכי אף באופן שבסוף לא יחול המקח עבר בהך איסור של מקח וממכר בשבת, דמעשה הקנין אסור, דבהתעסקות במקח וממכר ג"כ איכא חשש שמא יכתוב. וא"כ י"ל דאף בעושה מקח על תנאי ולא נתקיים התנאי עבר באיסור דמקח וממכר, דעצם ההתעסקות במקח בשבת אסורה.²

ולפ"י אם נימא דלדעת הר"ף שמותר לטבול כלים חדשים בשבת עובר באיסור של מו"מ בשבת, כיון שאין צורך בהך קנין כלל, א"כ לא יועיל שיתן לעכו"ם במתנה רק על הצד שהלכה כהרא"ש, דגם בזה יעבור באיסור לדעת הר"ף כיון שהתעסק במקח וממכר בשבת שלא לצורך.

יבואר דקניין בשבת לצורך מצוה ולצורך שבת הותרה ולא דחויא

ועכש"ל דכל שהוא צורך שבת אינו איסור כלל ואינו דחויא אלא הותרה מקח וממכר לצורך שבת וכיון שעושה לצורך שבת שרי ואע"פ דמדינא מותר לטבולו מכל מקום כיון שספק לו אם מותר לטבולו חשיב צורך שבת להקנותו לגוי.

ובדומה לזה נכתב בגליון מעדני כהן (חג הסוכות תשפ"ב ובפרשת לך לך תש"פ) בהא דנוהגים העולם אחר נטילת וקיום מצוות לולב לקחת הלולב של הרב דמותא, משום שלרב יש לולב ואתרוג מהודרים יותר, וכהיום אפשר דרא ויש ותיקין המחבין את המצוות שבאים לבה"כ עם הרבה סוגי זוני אתרוגים שונים מהודרין והציבור קונים מהם במתנה על מנת להחזיר, ומחזירים להם כדי לצאת ידי כל הצדדים

² אמנם היה מקום לומר דאף אם נימא דבמכירה על תנאי איכא איסור הכא ליכא איסור, ומשום דיש סברא לחלק בין תנאי דלהבא לתנאי דלשעבר, דדוקא בתנאי דלהבא דשייך שיבוא מעשה זה לידי חלות קנין הרי הוא בכלל מקח וממכר שאסרו חכמים, דאפילו אם לבסוף הוא לא חל מ"מ הרי בשעת מעשה היה אפשר שיבוא לידי חלות קנין, אמנם בתנאי דלשעבר ונתברר שלא נתקיים התנאי, נמצא דכבר בשעת עשיית המקח לא היה יכול לבוא לידי חלות, וא"כ י"ל דבזה ליכא איסור מקח וממכר, דהוברר דלא היה בעשייתו כלום. וא"כ הכא הרי זה כמו תנאי דלשעבר, דאם הלכה כהר"ף הוברר דכבר בשעת עשיית המקח לא היה בעשייתו כלום.

אך ושמעתי מהגאון ר' דוד לוי שליט"א להביא ראיה לעיקר דין זה דמקח על תנאי ג"כ אסור בשבת, ומהתם מוכח דגם בתנאי דלשעבר איכא איסור, דבגמ' בביצה דף י"ז ע"א איכא פלוגתא אם יכול

וההידורים, דלכא'ו יש לעיין בזה איך מותר לעשות כן, דמאחר שיצאו כבר ידי חובת עצמם, הרי אסור לעשות קנין ביו"ט שלא לצורך מצוה, ואם יצא יד"ח המצוה הרי עושה איסור דרבנן שלא לצורך, ואם רוצה להדר במצוות לולב וס"ל שאפשר להדר גם אחר עשיית המצוה, מכל מקום היא גופא מספקא לן אם מותר לעשות קניין בשביל הידור מצוה לחוד.

ואם זה היה ספק שקול אם יצא יד"ח לולב משום הספק מורכב שבאתרוגים, ומשום האי ספקא הרי הוא קונה אתרוג אחר כדי לצאת ידי ספקו י"ל דשפיר עבד דספק דאורייתא לחומרא, אבל באמת מעיקר הדין אינו חשיב כספק דאורייתא, שהרי מן הדין יכול לסמוך על חזקת אתרוג שאינו מורכב, וא"כ אינו בכלל ספק של תורה שצריך להחמיר ולקח עוד אתרוגים לצאת יד"ח, ושמעתי מידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א שהוא קונה אתרוג על תנאי שאם יצא יד"ח אינו רוצה לקנותו ובוה לא עבר על איסור מקח וממכר בשבת שלא לצורך.

והערתו על דבריו כנ"ל, דאם על הצד שיצא כבר יד"ח מצוות לולב הוי קנין שלא לצורך, א"כ לא יועיל לו לעשות תנאי דגם על הצד שיצא כבר יד"ח המצוה ולא חייל המקח מ"מ עבר באיסור של מקח וממכר בשבת דהאיסור של מקח וממכר בשבת הוא ההתעסקות במקח בשבת.

ובאמת לא שמענו שעושים תנאי זה כלל, ומנהג זה נהוג אצל תלמידי חכמים גדולים ויראים וחרדים מקדמת דנא, וגם יש שלוקחים כמה אתרוגים משום חביבות המצוה שרוצים לצאת יד"ח בכולם, ותלוי אם מקיימים הידור אחר המצוה, ואם יעשה תנאי לא יקיים המצוה בכולם.

יבואר אמאי לא הוי דבר שיש לו מתירים

והנה במ"ב שם הביא שבדרכי משה ובשאגת אריה כתבו דמדינא יש לפסוק כדעת הרא"ש שאסור לטבול את הכלי בשבת, ומ"מ כ' דאם עבר וטבל אפשר דמותר להשתמש בו כיון דיש מתירין אפילו לכתחלה. ויעוי' בשעה"צ שם שהביא מהפרי מגדים שכתב דמשמע דהוא הדין בכל כעין זה לענין מבשל בשבת, בכל דבר דאיכא פלוגתא דרבנן אין לאסור בדיעבד, וכ"כ המ"ב בס' י"ח לענין מעשה שבת בעבר ובישל בשבת, דכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל ביטול או לאו, או בשאר מלאכות כה"ג, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא, עיי"ש.

ולכא'ו יש להעיר בזה דאמאי מותר להשתמש בכלי מספק, הא הוי דבר שיש לו מתירים, דלמוצאי שבת יהיה מותר לכו"ע, וכל דבר שיש לו מתירים לא מקילין מדינא דספק דרבנן לקולא כמבואר בגמ' בביצה דף ד' ע"א.

יבואר דנחלקו האחרונים אם בדבר שאפשר להשתמש בו כמה פעמים חשיב דבר שיש לו מתירים

אך באמת נחלקו האחרונים אם כה"ג חשיב דבר שיש לו מתירים, דבתשו"נ נ"ב אה"ע מהדו"ת ס' ל"ח ובצל"ח בביצה דף ג' ע"ב (ד"ה אם נתרעה) כ' דהא דמחמירים בדבר שיש לו מתירים הוא רק בדבר שיש בו שימוש פעם אחת, כגון אכילה, בזה אמרי' דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וימתין למוצאי שבת ולא יסמוך על ספק דרבנן לקולא, אבל בדבר שאפשר להשתמש בו כמה פעמים, כמו בהך כלי שיכול להשתמש בו גם בשבת וגם במוצאי שבת, לא חשיב דבר שיש לו מתירים, כיון דאם נאסור עליו את השימוש של עכשיו נמצא שאתה אוסר עליו שימוש זה לעולם, דהרי השתמשות זו לא יוכל שוב להשתמש במוצאי שבת, דבמוצאי שבת יוכל להשתמש פעם נוספת, וא"כ אתה מפסידו בשימוש זה לעולם, ולא הוי יש לו מתירים.

ויעוי' ברעק"א בגליון השו"ע סימן ש"ח ס"ז שכתב דבספק מוקצה אסור לטלטלו משום דהוי דבר שיל"מ והבה"ל הביאו שם ונראה דס"ל דהוי דשיל"מ, ואין להאריך בזה.

יבואר אמאי לא הוי יל"מ משום דיכול ליתנו לעכו"ם במתנה

אך לכא'ו מטעם אחר הוי דבר יש לו מתירים, דהא יכול ליתנו לעכו"ם במתנה כמ"ש השו"ע, ויהיה מותר לכו"ע להשתמש בכלי, וא"כ אמאי סומך על ספק דרבנן לקולא הא יכול לצאת מידי פלוגתא זו וזיתנו לעכו"ם במתנה, ויהיה מותר להשתמש בכלי לכו"ע.

ובאמת גם על עיקר דברי השו"ע קשה, דמלשון השו"ע משמע דמעיקר הדין מותר לטבול את הכלי בשבת אך ירא שמים יתנהו לעכו"ם במתנה, ולכא'ו הא כיון שיש בידו לצאת מידי פלוגתא זו ע"י שיתנהו לעכו"ם במתנה הו"ל כדבר שיש לו מתירים, ואמאי אינו חייב מן הדין ליתנו לעכו"ם במתנה.

להניח עירובי תחומין מיום טוב לחבירו ולהתנות, ומפרש בגמ' טעמא דמאן דאסר משום דמיקני שביטא בשבתא אסור, ובפשוטו כוונת הגמ' דבקנין שביטא איכא איסור של מו"מ בשבת, והרי התם הוא עושה כן רק בדרך תנאי, דכיום הראשון הוא מניח את העירוב רק אם היום הוא חול ולא אם הוא קודש, וכיום השני ג"כ אמר דאם יום זה הוא חול הרי"ז עירוב ואם הוא קודש הרי היתחתי מאתמול, ומוכח דגם קנין בתנאי אסור בשבת, והתם הרי איירי אפי' בתנאי דלשעבר ואפ"ה אסור. ויעוי' במ"ב ס' תקנ"ח סק"ד דכ' הטעם לפי דקנין שביטא הוא בקנין בית ובית לא קניין ביו"ט אפילו בתנאי הרי להדיא דאיסור מקח וממכר בשבת הוא אפילו על תנאי.

אכן התוס' בביצה שם פירשו דהאיסור בקנין שביטא הוא משום הכנה ולא משום מקח, וא"כ לפי זה אינו ענין לקנין בית על תנאי.

ואפשר דהשו"ע ס"ל לעיקר הדלכה כהרי"ף, ואינו ספק כלל, ולכן כ' דרך ירא שמים יתנהו לעכו"ם במתנה, אבל בלא"ה מותר לטובלו בשבת דנקטינן לעיקר כהרי"ף, אך לכא' מהא דהשו"ע כ' ויש אוסרים משמע קצת דלא פסק לעיקר כהרי"ף וא"כ מכלל ספקא לא נפקא, אמנם במו"ב ס"ק ל"ב כ' בדעת השו"ע דמשמע דמצד הדין מסכים לדעה הראשונה.

ואולי י"ל דלא חשיב דבר שיש לו מותרים משום דאיכא למיחש להפסד, דאיכא למיחש שמא העכו"ם לא יחזירונו לו, אך לפ"ז באופן דליכא למיחש להכי, ויש לו עכו"ם שאינו חושש ממנו, ובודאי יחזירנו לו, יהיה מחוייב מן הדין ליתנו, ולא רק מי שהוא ירא שמים יצרך להחזיר בזה, בדמקום דליכא למיחש להפסד הוי ליה כדבר שיש לו מותרים לסמוך רק על דעת הרי"ף.

יבואר אמאי לא הוי יל"מ משום דיכול למלאות בו מים ועי"ז לטובלו

אך לכא' מטעם אחר הוי דבר שיש לו מותרים, דהא כ' הרמ"א שם דאם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה, וא"כ הא יכול לעשות באופן זה, וכך לצאת מן הספק. ואה"נ דלא יועיל לעשות כן בכל הכלים אלא רק בכלי שראוי למלאות בו מים, אבל בכלי שאין ראוי למלאות בו מים לא יועיל לו הך עצה, אבל מסתימת השו"ע משמע דבכל סוגי הכלים יש להקל משום ספק דרבנן לקולא, ואמאי הא יל"מ שיכול להערים ולטובלו באופן זה שימלא בו מים וכך יטבילו.

אמנם י"ל דלא הוי יל"מ, דהא כ' המ"ב שם בס"ק ל"ו בשם המג"א דכשטובלו ע"י שממלא בו מים אינו מברך, דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה, אבל אם יברך הרי מוכח שעושה כן לשם טבילה ואסור, וא"כ הא אם יטבול באופן זה הרי הוא מפסיד את הברכה, ולהכי לא הוי יל"מ.

ולפ"ז יש עוד טעם שלא יקנו לעכו"ם על תנאי שאסור לטובלו ויטבולו רק לדעת הרי"ף משום שבוזה כשיטבול הכלי לא יוכל לברך שהרי אפשר שהוא של עכו"ם וגם כשיחזור ויקנו לא יוכל לטובלו בברכה שהרי אפשר שכבר טבלו לשיטת הרי"ף וצ"ע.

יבואר דפלוגתא דרבנותא לא הוי דבר שיל"מ

עוד י"ל דהא דלא הוי יל"מ, עפ"י מש"כ הפרי חדש בס"י תצ"ז סע"ג דהא דלא מקילין בספק דרבנן בדבר שיל"מ הוא רק בספק במציאות אבל בספקא דדינא במילי דרבנן אף ביל"מ ספיקו לקולא, ועי"ז גם בתשו' רעק"א מהדו"ק תשו' ס"ה, ובשאתג

נשאלתי אם הוציאו את הספר תורה מהארון הקודש ויש כאלו שלא הבחינו בכך, האם צריך להודיעם על כך שהוציאו את הספר תורה והרי הם צריכים לעמוד, או דכיון שאינם יודעים שהוציאו את הס"ת אינם חייבים לעמוד כלל, וא"כ אין צורך להודיעם על זה.

והנה לכא' מדברי הגמ' בקידושין דף ל"ג ע"א מוכח דכשאינו רואה את הספר תורה אינו חייב לעמוד, דהכי איתא התם, יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו, ופריך אטו ברשיעי עסקינן, ומשני, אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה, ת"ל תקום ויראת. ופירש רש"י יש לך לירא מן היוצר הוידע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו.¹

ומבואר בגמ' דאם אינו רואה את החכם אינו מתחייב לקום מפניו, אלא שאם יודע שהחכם צריך לעבור כאן והוא עוצם את עיניו כדי שלא יראה את החכם וכך לא יתחייב לעמוד מפניו הרי הוא עובר על ויראת וגו', אבל אם לא ראה שהחכם עובר וגם לא עצם את עינו בשביל כך, הרי לא עבר על כלום. וא"כ לפ"ז הדין נותן דאין צריך כלל להודיע לאחרים שהוציאו את הספר תורה כיון שהם אינם מחוייבים כלל לעמוד.

יבואר דמהא דתולים פעמונים בס"ת כדי שישמענו הכל ויעמדו בפניה דכבוד התורה הוא שיעמדו הכל מפניה

אך לכא' מדברי האחרונים שנו"נ אם מותר לתלות פעמונים בספר תורה בשבת אם יש בזה משום איסור השמעת קול בשבת מבואר דצריך להודיע לאחרים שיעמדו בשעה שמוציאים את הס"ת.

דהנה הב"י ביו"ד סי' רפ"ב כ' בשם רבינו מנוח דהשומע את קולו של הס"ת אע"פ שאינו רואהו חייב לעמוד, ועי"ז נהגו לתלות פעמונים בפרוכת כדי ששמיציא את

¹ הנה מבואר בדברי הגמ' חידוש גדול דגם המבטל עשה לקום מפני חכם הרי הוא רשע, דבפשוטו רק העובר על לא תעשה נקרא רשע, אך י"ל דכיון שיש בזה כבוד התורה להכי מיקרי רשע, ועי"ז בקונטרס מעדני כהן ח"ו סי' מ"ח אריכות דברים בזה.

² בבבאור הלכה בס"י קכ"ח סע"ד ד' הוציא מדברי הגמ' דאין לו לאדם לפטור את עצמו ממצ"ע בהנ"ל, ולכן כ' דבחנם לא יצאו הכהנים חוץ לבית הכנסת בשעה שאומר החזן כהנים, דכמו במצות ציצית דלאו חובת גברא הוא אלא חובת מנא ואפ"ה צריך לעשות בגד של ד"כ ולתלות בה ציצית, וענשי נמי עלה בעידן ריתחא (וכדאיתא במנחות ד"מ) [חמד משה], ובאמת גמרא מפורש הוא בקידושין ל"ג דאפילו הוא פוטר עצמו ממצ"ע קודם דלימטי זמן חיובא אפ"ה נאמר ע"ז ויראת מאלהיך ע"ש.

ועי"ז בשערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות כ"ב וז"ל וגם כי אין מצות ציצית וזולתי על מי שיש לו בגד אשר לו ארבע כנפות, ואם אין לו בגד כזה אינו חייב לקטונו, אף גם זאת אמרו רבותינו

אריה ס' צ' שכתבו כן, וא"כ הכא הא הוי ספקא דדינא ולהכי מקילין בזה אע"פ דהוי דבר שיל"מ.

אך לפ"ז אם הספק יהיה במציאות כגון שעבר וטבל כלי טמא דלכו"ע אסור לטובלו בשבת ואח"כ נתערב לו בכלים אחרים לא נקל לו מספק להשתמש בכלי דזה הוי יל"מ, ובאמת יעוי"ז במו"ב בס"י שו"ח סק"ה שהביא מהמג"א דאם נתערב לו בשבת אותו דבר שנתבטל במוזד באחרים אינו מתבטל ואסור בשבת ליהנות מזה כיון דהוי ליה דבר שיל"מ, ולכא' זה סותר למש"כ המ"ב שם בסק"ב דבספק פלוגתא במעשה שבת מקילין דספק דרבנן לקולא, אף לפי משנ"ת מבואר היטב דיש לחלק אם הספק הוא במציאות או אם הספק הוא ספקא דדינא.

ולפ"ז יש לישב עוד, דבס"י שכ"ה סע"ט כתב השו"ע דאם יש ספק על דבר אם הביאו אותו מחוץ לתחום אסור, וכ' המ"ב שם בס"ק מ"ז דהטעם בזה הוא, דאף דספקא דרבנן לקולא מ"מ הא הוי דבר שיל"מ דאפשר להמתין עד הערב ויהיה מותר, והא המ"ב כ' דבספק מעשה שבת מקילין משום ספק דרבנן לקולא, ולא חשיב כדבר שיל"מ, ואמאי הכא כ' להחמיר משום דזה דבר שיל"מ, ולפי משנ"ת א"ש בדההיא דס"י שכ"ה כיון דהוי ספק במציאות אם הובא מחוץ לתחום או לאו בזה מחמירין בדבר שיל"מ, משא"כ בההיא דס"י שכ"ג כיון דהוי ספקא דדינא מקילין אף בדבר שיל"מ.

עוד יש לישב לפ"ז הא דכ' המ"ב בס"י רס"א סק"ז בשם הפמ"ג דאם עשה מלאכה בבין השמשות אסור ליהנות ממנה כמו אם היה עושה אותה בשבת גופה דאסור אפילו אם עשה אותה בשוגג. והא הוי ספק מעשה שבת ואמאי לא מקילין מספק, וצ"ל דהתם בוודאי אסור מספק וליכא למ"ד דשרי לעשות בו מלאכה וכל מאי דמקילין בספקא דדינא אינו אלא בדאיכא חד מרבוותא דס"ל דשרי להכי אין לאסור מספק בעבר ועשה.

בענין אם כלי הנקח מן העכו"ם ולא הטבילוהו אם הוא מוקצה בשבת

ונשאלתי אם כלי הנקח מן העכו"ם ולא טבלוהו אם הוא מוקצה בשבת שאין יכולים להשתמש בו בלא טבילה.

הנה דבר פשוט שאינו מוקצה, ראשית דבר הרי מעיקר הדין ס"ל להשו"ע סימן שכ"ג שמותר לטבול בשבת כשיטת הרי"ף ולדידיה וא"כ פשוט שאינו מוקצה שמותר לטבול בשבת,

ועוד הרי יכול להטבילו דרך הערמה כשואב מים מן הנהר כמ"כ הרמ"א שם ואז יהא מותר להשתמש בכלי, ועוד יוכל להקנותו לעכו"ם ולשאלו ממנו ויכול להשתמש בו וא"כ אינו מוקצה הואיל ויכול להתירו בהשתמשות באופנים שונים.

בענין אם צריך להודיע לאחר שהוציאו את הס"ת וצריך לעמוד

הספר תורה כולם ישמעו שמוציאים את הס"ת ויעמדו מפניו, והביא רביה לזה מהא דאיתא בגמ' בקידושין דף ל"א ע"ב רב יוסף כד הוה שמע קל כרעא דאמיה אמר איקום מקמי שכינה דאתיא, ומבואר דאפילו שלא ראה את אמו רק שמע שהיא באה עמד מפניה א"כ ה"נ לענין ס"ת אע"פ שאינו רואהו אם שומע את קול הפעמונים של הס"ת צריך לעמוד. וכ"כ הרמ"א שם השומע קול הנושא ספר תורה אף על פי שאינו רואה אותו חייב לעמוד.

והנה הא דכ' רבינו מנוח דאע"פ שאינו רואהו חייב לעמוד לכא' צ"ב, דהרי בגמ' בקידושין הנ"ל מבואר דכשאינו רואה את הס"ת אינו צריך לעמוד ואמאי כ' דאע"פ שאינו רואהו חייב לעמוד, וצ"ל דס"ל לרבינו מנוח דאין נפק"מ בין ראייה לשמיעה, וכמו שבראיה חייב לעמוד כך כששומע שהס"ת עובר הרי הוא חייב לעמוד, וכ"כ בחזו"א וי"ד סי' קנ"א סק"א וז"ל ובכלל ראייה הוא שמיעה והכרה וידעיה ושפיר קרינן בו קימה שיש בו הידור ויעצים עיניו צ"ל שלא ידע כלל אם הוא תוך ד' אמות עכ"ל. ובט"ז שם סק"ב כ' לדחות מנהג זה שעשו פעמונים על הס"ת, וכ' דאסור לעשות פעמונים, דא"כ בשבת לא יוכלו להוציא את הס"ת כיון שהוא משמיע קול, ואיתא באו"ח סי' ש"ה סעיף י"א גבי זוג שבצואר בהמה ופוקק זוג שבצוארה והיינו משום איסור השמעת קול בשבת, וכו' לכן נ"ל שאין לעשות אותן פעמונים, ומשום הכי לא הביאו רמ"א וכבר ראינו שהיה כן באיזה בית הכנסת ומיהו בהם וסלקום.

יבואר שהאחרונים התירו להניח פעמונים בס"ת בשבת משום כבוד התורה

אבל המ"ב בס"י של"ח סק"ו הביא שהש"ך חולק על הט"ז וס"ל דשרי לעשות פעמונים, מטעם דהא קי"ל דלצורך מצוה שרי כמ"ש סימן של"ט דמותר לרקוד בשמחת תורה לכבוד התורה והכא נמי צורך מצוה הוא כדי שישמענו העם ויקומו, ובסוף דבריו מסיק דע"כ בודאי מהנכון שסיר מע"ש העינבל מע"ג הפתח או שיפקנו בצמר

זכרונם לברכה (מנחות מא א) כי עושי יענש לעתות בצרה על דבר אשר לא חמד בלבבו יפי המצוה ויטכרה, לבעבור סכב פני דבר חיובת עליו ולקחת לו בגד שיש לו ארבע כנפות לעשות בו ציצית על כנפיו, עכ"ל.

והנה כהיום יש הרבה שבאכילתם לא אוכלים פת משום שטורח עליהם לברך אח"כ ברכת המזון ומצוי מאד שאפשר לשבוע מכל מיני מאכלים ואין צריך דוקא לאכול פת וחוששני מאד שהם נכנסים בכלל דברי רבינו יונה שם על דבר אשר לא חמד בלבבו יפי המצוה ושכרה, לבעבור סכב פני דבר חיובת עליו, דבשביל שקשה להם לברך ברכת המזון הם מחפשים לאכול רק באופן שלא יתחייבו לברך ברכת המזון והרי אמרו בגמ' בברכות על ברכת בורא נפשות ואחריו ולא כלום הרי חזו"ן דברכת בורא נפשות לגבי ברכת המזון חשיב כולא כלום א"כ איך יכול לשבוע נפשו ולאחריו וזה להקב"ה רק בברכה כו' שהחשיבוהו ולא כלום וכתוס' בברכות דף ל"ז ע"ב ד"ה אמר כתבו דרבינו דוד ממ"ז היה רגיל ללכך פרוזין במים בלילה כדי לאכלו בשחר בלא ברכת המוציא וכלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיחזק ראשו ויכול להגיד ההלכה. אך בלא"ה לכא' אין ראוי לעשות כן.

או במוכין שלא ישמע קולו, אך במקום הדחק [כגון שישכח ולא הסירו מע"ש וכל כי האי גוונא] נראה דיוכל לסמוך וכו' כיון שאינו מוכן להשמיע קול עכ"ד.

ולכא' מהא דהו' נהגים לתלות פעמונים בפרוכת או בס"ת בשביל שישמעו שהוציאו את הס"ת ויעמדו מפניו מבור דאף היכא שלא רואה וגם אינו שומע שהוציאו את הס"ת צריך לעמוד, וצ"ל דאע"פ שאינו מחוייב לעמוד כשאני רואה את הס"ת כמב' בגמ' בקידושין הנ"ל, מ"מ איכא בזה מצוה לעמוד, וגם דיש בזה כבוד התורה שכולם עומדים לכבוד הס"ת.

בעניין לשמוע שירים של פסוקים קודם ברכת התורה

נשאלתי אם מותר לשמוע שירים של פסוקים קודם ברכת"ת כשמשימעים אותם כדי להעיר את הבחורים, וכן אם מותר לשמועם בבית המרחץ.

הנה השומע דברי תורה מנגן או קולטת וכדומה אינו חשוי אלא כהרהור בדברי תורה ולא אמירן ביה שומע כעונה, ואע"פ ששומע קול מדבר כיון שאינו שומע המדבר בעצמו אינו חשוי כעונה, וגם למעלותיו אין זה חשיב שומע כעונה, שהרי מצוה לדבר דברי תורה בפה כמו שאמרו בסנהדרין דף צט עמוד ב' אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו הוי אומר לעמל תורה נברא נמצא דעיקר מעלות בתורה הוא מה שלומד בפיו והשומע דברי תורה כיון דשומע כעונה א"כ הרי הוא כעונה וחשיב כמי שמוציא הדברי תורה בפיו, אבל השומע מקלטת כיון דלא חשיב שומע כעונה, אינו אלא כהרהור בדברי תורה.

והנה גם להגד"א שהרהור אסור קודם ברכת התורה מכל מקום כל זה אינו אלא כמהרהר לשם דברי תורה אבל כששומע שירים של פסוקים שאינו מכוון לתלמוד תורה שרי קודם ברכת התורה כמש"כ בשו"ע סוף סימן מ"ו בדברי תורה דרך תפלה דשרי אבל בהרהור לכולי עלמא שרי.

ולעניין לשמוע בבית המרחץ הנה אע"פ שגם ההרהור בדברי תורה אסור בבית המרחץ, מכל מקום כיון שאינו מכוון לדברי תורה ששומע בשיר לא חשיב הרהור בדברי תורה, שהרי אין כוונתו אלא לנגן בעלמא, ולהכי היה מקום לומר שאין בזה איסור, אבל י"ל דכיון שסוף סוף נשמע דברי תורה בבית המרחץ יש בזה משום כי דבר ד' בזה ואין ראוי לעשות כן.

[ובאמת יש איסור לשמוע שיר בעלמא כמ"ש בגיטין דף ד' דמרא אסור שנאמר בשיר לא ישתו יין אלא דכשואמר שיר על פסוקים ומתעורר לבו לאהבה ד' וליראתו מותר שהרי הוא עכובד לפניו אבל בבית הכסא שאין כוונתו אלא לשיר בעלמא אפשר דאסור ויעוין בשו"ע סימן תקס"א אם אינו אסור אלא במשתה יין או גם בלא"ה אסור].

בעניין מי שעומד באמצע ברכות ק"ש והגיע לקדושת יוצר ושמע הציבור אומרים קדוש שבחזרת הש"ץ כיצד יעשה

נשאלתי במי שעומד באמצע ברכות ק"ש ושמע קדושה ועומד קודם שצריך לומר קדוש קדוש קדוש של ברכת יוצר, אם יוכל לענות קדושה בזה שאומר ביצור קדוש ויעלה לשניהם יחד, או שצריך שיאמר ב' פעמים קדוש קדוש וגו' אחת לעניית קדושה של חזרת הש"ץ ואחת לקדושה של ברכת יוצר אור.

ונראה לכא' שאינו יכול לומר פעם אחת קדוש קדוש וגו', והנה הרא"י במגילה פרק הקורא סוף ס"ו ובברכות ב' פ' שמתו הביא דנחלקו המפרשים אם קדושה של יוצר וקדושה של וברא לציון צריך עשרה, ד"א דהוי בכלל דבר שבקדושה שאין אומרים אותו בפחות מעשרה, אבל רבני צרפת ומקצת הגאונים אומרים שמותר היחיד לאומרו, דלא הוי בכלל דבר שבקדושה אלא נקדיש שאנחנו מקדישים אותו וכו' אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדישים אותו אלא מזכירין קדושה שאומרים לו משרתיו מותר ביחיד דאין אלא כמו סיפור עי"ש, וכ"כ בשו"ע ס' נ"ט ע"ג ג' שהקדושה שיוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים.

וא"כ לפ"י כיון דקדושת יוצר אינו אלא סיפור דברים מה שהמלאכים אומרים, י"ל דאין יוצא בזה אמירת קדושה, דעניית קדושה שאומר בחזרת הש"ץ צריך לאומרה באופן שאנחנו מקדישים שמו יתברך כדרך שמקדישים אותו במרום מלאכי מעלה, והך קדושה שאומרים בברכת יוצר אור אינו אלא סיפור דברים, ואם באומרו לעניית קדושה הרי אומרה בעצמו ואינו סיפור דברים מה שהמלאכים אומרים, וא"כ לכאורה היה ראוי לומר ב' פעמים.

ואפ"י ההולקים דס"ל דאין לומר קדושת יוצר ביחיד, אפשר דמודו דהך קדושה אינו אלא ספור דברים אלא דס"ל דמכל מקום צריך לאומרה בעשרה, אבל כיון דאין

אבל עכ"פ מבורר דלצורך זה היו עושים פעמונים כדי להודיע לכל הציבור שמוציאים את הס"ת ויעמדו לכבודו, והחשיבו דבר זה לצורך מצוה עד שאפילו בשבת התיר הש"ץ להוציא הס"ת עם פעמונים, א"כ ה"נ אם רואה שיש כאלו שלא הבחינו שהוציאו את הס"ת ולא עמדו לכבודו צריך להודיע להם שיעמדו, דאם התירו לעשות פעמונים לצורך ענין זה שכולם יעמדו כ"ש שצריך להודיע לאחרים שיעמדו לכבוד הס"ת שבוה מתרבה כבוד התורה שכולם עומדים מפניה.

וכן בבית המרחץ אם מותר לשמוע שירים של פסוקים

ובאמת בלא"ה אין זה מקום להשמיע שירים וכיוצא בזה, דהרי אמרו בגמ' בברכות דף ס"ב קבלה (מסורת ומנהג שקבלנו מרבותינו) דבית הכסא צניעותא ושתיקותא, ולכא' ה"ה בבית המרחץ בעי' שתיקותא וצניעותא וא"כ ה"נ אין ראוי לשמוע שירים וכדו' בבית המרחץ, ולכן מי שצריך לזה עדיף לשמוע נגונים בלא תיבות של דברים שבקדושה.

יבואר אם בבית המרחץ שאסור בת"ת אם מותר בדברים בטלים

והנה ראיתי בספר תולדות אדם פ"ז שהגאון ר' זלמן מוולאז'ין צ"ל הסתפק אם איסור דברים בטלים הוא רק במקום שמותר לעסוק בד"ת אבל בבית המרחץ שאין לעסוק בתורה אזי יהיה מותר לעסוק בדברים בטלים, וכך הכריע למעשה וזה היה דרכו בבית המרחץ לשאול ולספר בקורות העיתים ע"כ.

ולכא' צ"ב איך נהג הגאון ר' זעלמא צ"ל לשאול ולספר בקורות העיתים בבית המרחץ הא אמרו בגמ' בברכות דף ס"ב קבלה דבית הכסא צניעותא ושתיקותא, וכתב בספר חסידים תתקצ"ד אמרו לזקן כמה הארכת ימים אמר כי היו אורחים בבית המרחץ ולא היו מבינים בלשוני והיו מודברים עמי בלשון עברית ואני לא דברתי מעולם בבית המרחץ ובבית הכסא ואפילו דברים של חול אע"פ שמותר, והואיל ועשיתי גדר ותוספת הוסיפו לי על שנותי ע"כ, ואין לא חשש לזה הגאון צ"ל.

והנה כמג"א סימן פ"ה סק"ב הביא הספר חסידים הנ"ל, ונראה מדבריו דאין להחמיר שילא לדבר כי אם בלשון הקדש, ולכא' מהא דאמרו בגמ' דבית הכסא שתיקותא וצניעותא משמע דבבית הכסא צריך שתיקותא מכל וכל ולא רק מלשון הקדש. וכן משמע ברמ"א בס' ג' סע' ב' וז"ל גם לא ידבר שם, עכ"ל, ומסתימת לשונו משמע דבכל לשון לא ידבר ולא דוקא בלשון הקדש.

ואולי ס"ל להגאון ר' זלמן צ"ל דיש לחלק בין בית הכסא לבית המרחץ, דרך בבית הכסא צריך שתיקותא לגמרי, אבל בבית המרחץ אפשר דהעיקר שלא לדבר שם בלשון הקדש, והוא לא דיבר שם כי אם בלשון לע"ז.

בשבת אסור להאזין לנגינת חליל או שירה וכו' וכן להאזין לנגינת חליל או שירה וכו' וכן להאזין לנגינת חליל או שירה וכו'

אלא ספור דברים אינו יכול לעלות לעניית קדושה של חזרת הש"ץ.

ויש להביא ראיה לזה, והנה בשולחן ערוך סימן ק"ט סעיף ג' כתב וז"ל יחיד העומד בתפלה וקשיש לעומק קדושה הוי הציבור אומרים קדושה דסידרא, אינו אומר קדוש שוועם, שאין הקדושות שוות, ונראה דה"ה אם היו הציבור אומרים כת, שאינו אומר עמהם קדושה, אלא ישתוק ויכוין למה שאומרים, דשומע כעונה, עכ"ל, וחזוין דקדושה דסידרא אינו קדושה שראוי לאומרה בתוך התפלה אע"פ שיש צבור שאומר קדושה, משום שאינו קדושה שהציבור אומרים ומקדישים שמו יתברך אלא אומרים דברי תורה שיש בו קדושת השם, ולהכי אינו אומר קדושה זו בתוך תפלתו.

[ועי' ברש"י סוטה דף מט.) על זה דאמרו שם בגמ' דעלמא קאי אקדושה דסידרא ואיש"ר דבתי אגדתא, וז"ל סדר קדושה שלא תקנה אלא שיהי כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו וכן עוסקין בתורה וכו' שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתי קדושות השם ותלמוד התורה חביב אצל וכן יאמר שמה רבה מברך שענין אחר הגדה שהדורש דורש ברכים בכל שבת ונהגין כך ויש חזוין נקבעין כל העם לשמוע לפי שאינו ויש של מלאכה ויש כן תורה וקד"ה].

וא"כ לפ"י ה"ל לא יעלה לו אמירת קדוש קדוש לשניהם יחד בפעם אחת, דאף שהם אותם תיבות מ"מ חלוקים הם ביסודם, וב' מיני קדושות הם ולכן יאמר קדוש קדוש לעניית קדושה ואח"כ יאמר קדוש קדוש למה שאומר בברכת יוצר אור.

וכעני' ראיתי בסדר תהלה לדוד שיצא לאור מקרוב שכתבו בשם החזו"א שמי שעומד בפסוקי דמזמור בברך ד' לעולם שלם ואמן אינו יכול לצאת באותו אמן כעניית אמן על ברכה, שאינו כאמן על ברכה אלא כאומר אמן בקריאת אותו פסוק שאומר ולא עלתה לו לאמן על הברכה, וא"כ ה"נ מי לא תעלה לו קדושה שאומר כספור דברים לקדושה שצריך לאומרה בעצמו.

וירא את העגל ומחולות עבירה עם אנחה ומצוה בשמחה

בעניין גודל שחר המצוה לפי גודל שמחתו והתלהבותו בהמצוה

ולא חשבת את בנך את יחידך ממני ובפנינים משולחן הגר"א כתב בשמו וכו' בספר פ"ב קדוש בשם דרש"י אחד שהמלאך אמר שמעצמו רואה שמעשה אברהם אבינו היה גדול ושלם מאוד שנברא ממנוצחו מלאך שלם וחזק ואדיר וגורא שילף גודל המצוה כך הוא גודל ותוקף עוזו של הסניגור הנברא ממעשיו, ואם עושה המצוה באהבה ברויטות ובשמחה נברא המלאך בכל תקפו ואם לא נברא חסר אברים וחלש הרחמן יצילנו.

וכן שמעתי מהג"צ ר' אליהו לאפייאן צ"ל שאמר על הפסוק הקשיבה אל רינתו כי לדתו מאוד הצילני מרודפי כי אמצו ממני ופירש שהרודפים הם המלאכים שנבראו ממעשה האדם שהם רודפים אותו כי אמצו שהם חוקים ואמציים ממני היינו שהוא עשה אותם אמציים וחזקים.

ושמעתי בשם הפנים יפות שיבאר הפסוק ד' לי בעוזרי ואני אראה בשואר שד' הוא העוזר לי אבל הרעות והשונאים שיש להם באים ממני שאני אראה בהם שעל ידי העבירות שהאדם עושה נבראים השונאים שלו שהם מציקים ומרעים לו וכפי גדל ותוקף העבירה כן הוא השונאים שנבראו מענותיו, וכמו שאמר הכתוב מפני עליון לא תצא הרעות והטוב שהאדם עושה כמעשיו עושה לעצמו רע וטוב שהמעשים הטובים הם בוראים מלאכים המטיבים עמו והעבירות בוראות מלאכים המרעים עמו.

ולכן ענשה קל יותר בעונש הפחות ביותר של הד' מיתות ואמר בשם ר' איצ'ל מפטרבורג צ"ל שהמרחק בין עבירה עם אנחה לעבירה בלי אנחה הוא כרחוק מזרח ממערב. וכן הוא במדה טובה בעשיית מצוה החילוק בין העושה מצוה בשמחה להעושה מצוה שלא בשמחה הוא כרחוק מזרח ממערב יותר שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות חמש מאות פעמים.

ואיתא בגמ' במנחות דף כ"ט שלשה דברים נתקשה משה, מנורה וראש חדש ושורשים וכתום הקשו אמאי לא חשיב מחצית השקל שאמרו בשקלים מוטבע של אש הראהו שנאמר זה יתנו ויעוין בשטמ"ק במנחות דף כ"ט שם שכתבו דהתם לא נתקשה אלא דדבר מועט יכפר על עוון העגל, ומבואר דנתקשה על מחצית השקל, שכתבי' 'לכפר על נפשתיכם' במה יתצא האדם להקב"ה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מוטבע של אש, וצריך לומר שהקב"ה אמר לו שגם אם נותן דבר מועט אבל באש והתלהבות הקדושה ובשמחה הרי המועט מכפר על עוון גדול וחזוין כמה האש של המנחות מוכר ומטרה את האדם לטהר אותו מכל חלילה וזוהמא שמכפר על מעשה העגל.

וירא את העגל ומחולות וישלך מידי את הלחות וישבר אותם תחת ההר ויש לבאר למה דווקא כשראה המחולות שבר את הלחות ולא היה די בזה שראה את העגל שעשו לשבר את הלחות.

ובספורנו שם וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה. כשראה שיהיו שומעים בקלקול שעשו, ענין כי דעתכי אז תעלויו (ירמיהו יא, טו) וזכה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלחות, עכ"ל.

וחזוין דאע"פ שעשיית העבירה הוא קלקול גדול אבל אינה קלקול כ"כ כמו שאם האדם שמה בעבירה ואינו מרגיש חומר חסאו והתרחקו מן ה' יתברך, וידוע מה שאמר מרגא ר' ישראל מסלנט צ"ל שהיה כדי שיחבר הח"ח ספרו רק כדי שמי שידבר לשה"ר יתן אנחה לאחר שדבר ויאמר אי נכשלתו בלשה"ר שכשהאדם עובר עבירה ואינו נותן אנחה על מה שעבר העבירה חמורה מאוד.

וכן אמר הגה"צ רבי אליהו לאפייאן צ"ל בשם אחי המהר"ל בספר החיים שהעבירה של ארוסה לכא' קל יותר מעבירה של נשואה אלא שהארוסה עוברת העבירה בשלוות הנפש והנשואה עושה העבירה בפחד וברעדה פן ימצאנה בעלה